

Referentie: Willems, Gertjan (2016). 'Een indrukwekkende stapel documenten.' Over de moeizame institutionele ontwikkeling van het filmproductiebeleid in Vlaanderen (1964-1981). *Wetenschappelijke Tijdingen*, 75 (1), pp. 5-26.

Zie <http://www.wt.be/index.php/wt/article/view/7150>

Abstract

Dit artikel bouwt verder op een in WT verschenen bijdrage over de voorgeschiedenis (vanaf 1945) en de totstandkoming van het Koninklijk Besluit van 14 november 1964 tot bevordering van de Nederlandstalige filmcultuur, dat de start van de systematische en selectieve cultureel gemotiveerde filmproductiesteun in Vlaanderen inluidde. Dit vervolgartikel handelt over de institutionele ontwikkeling van het filmproductiebeleid in Vlaanderen vanaf 1964 tot 1981, toen Karel Poma (PVV) de onafgebroken opeenvolging van CVP-ministers van Cultuur doorbrak. Na een schets van de algemene budgettaire en ministeriële beleidscontext, gaat het artikel in op de veelvuldige kritieken op het filmproductiebeleid in de betreffende periode. Als antwoord op deze kritiek ontstonden er diverse initiatieven om het KB van 1964 structureel te hernieuwen. Dit artikel duidt de redenen waarom deze pogingen telkens mislukten en gaat tegelijk dieper in op hoe deze initiatieven zich verhielden tot het Vlaamse streven naar culturele autonomie en het communautaire gegeven.

'An impressive stack of documents.' On the difficult institutional development of the film production policy in Flanders (1964-1981)

This article builds further on an article that appeared previously in WT about the events leading up to (from 1945), and the realization of, the Royal Decree of 14 November 1964 for the development of Dutch-language film culture, which led to the beginning of the systematic and selective culturally-motivated support of film production in Flanders. This follow-up article covers the institutional development of the film production policy in Flanders from 1964 to 1981, when Karel Poma of the PVV (the Flemish Liberals) broke through the uninterrupted succession of Ministers of Culture from the CVP (the Flemish Catholic Party). After a sketch of the general budgetary and ministerial policy context, the article looks at the multiple criticisms of film production policy during this period. In response to this criticism came several diverse initiatives to structurally renew the Royal Decree of 1964. This article points out the reasons why these attempts repeatedly failed and at the same time looks at how these initiatives related to the Flemish struggle for cultural autonomy and the communitarian situation.

'Een indrukwekkende stapel documenten.' Over de moeizame institutionele ontwikkeling van het filmproductiebeleid in Vlaanderen (1964-1981)

Gertjan Willems

Met de invoering van het Koninklijk Besluit (KB) "*tot bevordering van de Nederlandstalige filmcultuur*" in november 1964 nam de overheidssteun voor de filmproductie in Vlaanderen een aanvang. Hoewel er oorspronkelijk slechts één à twee langspeelfilms per jaar gesteund werden, betekende het steunsysteem een belangrijke stimulans voor de voorheen zo goed als

onbestaande meer cultureel geïnspireerde Vlaamse filmproductie.¹ Het grote financieel-productionele belang voor de filmproductie in Vlaanderen blijkt ook uit het feit dat tussen 1964 en 2002 meer dan driekwart van alle Vlaamse langspeelfilms gebruik maakte van een productietoelage. Bovendien zorgde deze steun gemiddeld voor meer dan de helft van (het Vlaamse aandeel in) het totale financieringsplan van deze films.

In een vorige bijdrage onderzochten we de voorgeschiedenis (vanaf 1945) en de totstandkoming van dit KB.² Hierbij zagen we hoe alle (pogingen tot) beleidsinitiatieven binnen een Belgisch unitair kader werden gezien. Toen aan het begin van de jaren 1960 plannen ontstonden voor een Belgisch Filminstituut, eisten de Vlaamse betrokkenen echter een naar taal opgesplitste tweeledige structuur van het Instituut. De vasthoudendheid van de Vlaamse onderhandelaren op dit punt dient enerzijds gezien te worden binnen de context van de in 1960 naar taal opgesplitste Belgische openbare omroep, en anderzijds binnen de ruimere culturele en politiek-maatschappelijke ontwikkelingen in die tijd. Een groeiend Vlaams streven naar culturele autonomie nam hierbij een belangrijke plaats in, wat uiteindelijk zou resulteren in de uitwerking van aparte steunmechanismen voor filmproducties in Vlaanderen en in Franstalig België. Op die manier vormde de invoering van het culturele filmproductiebeleid een van de allereerste nieuwe overheidsbevoegdheden in België die van meet af aan op een gemeenschapsniveau georganiseerd werden.

Het KB van 1964 installeerde een filmcommissie die de minister van Cultuur adviseerde over de filmproductietoelagen, hierbij rekening houdend met de Belgische nationaliteit, het Nederlandstalige karakter en de culturele aard van de filmprojecten. Op die manier wilde men een nieuwe, kwaliteitsvolle en herkenbare Vlaamse cinema creëren. De door de Vlamingen verworven beleidsautonomie had ook een keerzijde: in plaats van een flexibel filmfonds met een ruim budget, kwam er een minder verstrekkend filmbeleid met beperkte budgettaire middelen. Het was dan ook bedoeld als een tijdelijke regeling in afwachting van de oprichting van een volwaardig filmfonds. Het Nederlandse systeem, met een in 1956 opgericht Productiefonds voor de Nederlandse Film, gold hierbij als een belangrijk referentiepunt. Dit vervolgartikel over de institutionele ontwikkeling van het filmproductiebeleid in Vlaanderen pikt de draad op in 1964 en behandelt de periode tot 1981, toen Karel Poma (PVV) de onafgebroken opeenvolging van CVP-ministers van Cultuur doorbrak.³ Eerst schetsen we de algemene budgettaire en ministeriële beleidscontext, waarna we de veelvuldige kritieken op het filmbeleid onder de loep nemen. Vervolgens onderzoeken we de diverse initiatieven om het KB van 1964 structureel te hernieuwen en hoe deze zich verhielden tot het Vlaamse streven naar culturele autonomie en het communautaire gegeven.

Ministers en budgetten

Bij het overlopen van de opeenvolgende ministers van Cultuur valt onmiddellijk op dat vanaf de invoering van het Vlaamse filmbeleid in 1964 tot 1981 CVP-politici ononderbroken de plak zwaaiden over het cultuur- en dus het filmbeleid (zie Tabel 1). Binnen de visie van de CVP stond de democratisering van cultuur voorop.⁴ In lijn hiermee werd van gesubsidieerde

---

¹ G. Willems, *Adaptation policy: film policy and adaptations in Flanders (1964-2002)*, in: *Literature/Film Quarterly*, jg. 43, 2015, nr. 1, pp. 64-76.

² G. Willems, 'Tot bevordering van de Nederlandstalige filmcultuur'. De invoering van een Vlaams filmproductiebeleid, in: *Wetenschappelijke Tijdingen*, jg. LXXIV, 2015, nr. 3, pp. 260-281.

³ Net als het hierboven geciteerde artikel vormt ook het voorliggende artikel een herwerking van een deel het doctoraal proefschrift *De constructie van een nationale cinema*. De centrale onderzoeksvraag van dit proefschrift gaat uit naar de rol van het Vlaamse filmproductiebeleid in het stimuleren van een Vlaamse identiteit in de periode 1964-2002. G. Willems, *De constructie van een nationale cinema. Een onderzoek naar de rol van het filmproductiebeleid in het stimuleren van een Vlaamse identiteit (1964-2002)*, UGent, vakgroep Communicatiewetenschappen, doctoraal proefschrift, 2014.

⁴ W. De Pauw, *Absoluut modern: Cultuur en beleid in Vlaanderen*, Brussel, 2007, pp. 22-26.

cultuur verwacht een maatschappelijke functie uit te oefenen, meer bepaald de permanente vorming van het volk.⁵ De CVP zag cultuur immers als een wezenlijk onderdeel van de menselijke zelfontplooiing, wat het sterkst werd benadrukt onder het beleid van Rika De Backer.⁶ De democratiseringswaarde en de maatschappelijke gerichtheid van cultuur hield tevens in dat de grootte van het publieksbereik erg belangrijk was. Tegelijk werden ook bepaalde vormen van meer elitaire cultuur sterk gewaardeerd en gezien als een uiting van de eigenheid en de artistieke ontwikkeling van Vlaanderen en het Vlaamse volk.

Jaar	Totale filmbudget	Verstreckte realisatiesteun	Bevoegde minister of staatssecretaris*
1964	/	/	Renaat van Elslande (CVP)
1965	4.000.000	3.715.000	Renaat van Elslande (CVP)
1966	8.750.000	8.305.570	Albert de Clerck (CVP)
1967	5.000.000	4.970.000	Renaat van Elslande (CVP)
1968	7.500.000	7.250.000	Frans van Mechelen (CVP)
1969	15.000.000	14.850.000	Frans van Mechelen (CVP)
1970	20.000.000	19.857.000	Frans van Mechelen (CVP)
1971	20.600.000	20.600.000	Frans van Mechelen (CVP)
1972	24.000.000	24.691.875	Frans van Mechelen (CVP)
1973	24.500.000	25.649.612	Jos Chabert (CVP)
1974	28.550.000	28.799.650	Rika De Backer (CVP)
1975	37.500.000	16.951.487	Rika De Backer (CVP)
1976	42.700.000	48.571.531	Rika De Backer (CVP)
1977	59.500.000	48.615.484	Rika De Backer (CVP)
1978	46.900.000	48.108.005	Rika De Backer (CVP)
1979	30.100.000	43.040.623	Rika De Backer (CVP)
1980	50.000.000	54.654.220	Rika De Backer (CVP)
1981	73.000.000	39.763.736	Karel Poma (PVV)
1982	41.700.000	74.136.218	Karel Poma (PVV)
1983	85.500.000	17.979.403	Karel Poma (PVV)

Tabel 1: Beschikbaar budget en werkelijk verstrekte steun voor filmrealisaties door het ministerie van Cultuur, 1964-1983 (alle bedragen zijn in BEF)

* De hier opgelijste ministers waren in het corresponderende jaar bevoegd voor de uitvoering van de filmbegroting. In de jaren waarin de minister wisselde, gebeurde het dikwijls dat in eerste instantie de vorige minister nog het filmbeleid en de budgetten bepaalde.

Ondanks deze bondige schets van de algemene CVP-visie op cultuur in de jaren 1960 en 1970 is het vaak zeer moeilijk om de specifieke christendemocratische visie uit de concrete beleidsinitiatieven af te leiden. Een consequent beleidskenmerk dat wel duidelijk te onderscheiden viel, was het ‘Vlaamse karakter’ van het cultuurbeleid.⁷ De Vlaamse belangen werden immers via het cultuurbeleid verdedigd, zoals blijkt uit de inspanningen om de

⁵ Zie bv. J. Chabert, Algemene beleidsnota inzake Nederlandse Cultuur, in: Open Deur, jg. 6, nr. 2, p. 38.

⁶ W. De Pauw, *Absoluut modern [...]*, pp. 25-26; J. Marechal, *Het Vlaams kunstbeleid door de Vlaamse cultuurministers van 1974 tot begin 1986: Een politologische verkenning als bijdrage aan het debat over kunstpolitiek*, UGent, Departement Politieke Wetenschappen, Licentiaatsverhandeling, 1987, p. 117; M. Reynebeau, *Kultuurbeleid is welzijnszorg: interview met Rika De Backer*, in: *Knack*, 24 juni 1986.

⁷ W. De Pauw, *Minister dixit: een geschiedenis van het Vlaamse cultuurbeleid*, Leuven, 2005, pp. 39-51.

Vlaamse aanwezigheid in Brussel te verhogen. Daarnaast wilde men ook via de diverse cultuuruitingen het internationale imago en prestige van Vlaanderen versterken. Deze Vlaamse beleidsfocus dienen we te kaderen binnen het streven naar en uitbreiden van de culturele autonomie gedurende de jaren 1960 en 1970.⁸ Zo stond Renaat van Elslande bekend als een van de absolute voortrekkers van de culturele autonomie voor Vlaanderen.⁹ Als minister van Cultuur paste van Elslande zijn Vlaamse overtuigingen onmiddellijk toe in het filmbeleid, dat hij in 1964 als een Vlaamse bevoegdheid introduceerde. Het budget dat van Elslande voor het eerste werkingsjaar (1965) uittrok was 4 miljoen BEF. Dit bedrag steeg geleidelijk tot 7,5 miljoen BEF in 1968, wat nog steeds ver af stond van de 100 miljoen BEF waarvan sprake was tijdens de onderhandelingen over het Belgisch Filminstituut in 1963-1964.

Eenzelfde Vlaamsgezindheid die van Elslande tentoonspreidde, vinden we terug bij de volgende ministers van Cultuur. Zo toonden zowel Frans van Mechelen als Jos Chabert een sterk engagement voor de Vlaamse aanwezigheid in Brussel.¹⁰ Van Mechelen gaf een financiële impuls aan het filmbudget, waarvoor hij door verscheidene filmmakers geroemd werd.¹¹ Bij zijn aantreden verdubbelde hij het filmbudget voor 1969 van 7,5 naar 15 miljoen BEF. Het jaar daarop werd dit 20 miljoen BEF en toen de commissie in 1971 naar aanleiding van het succes van *Mira* (1971, Fons Rademakers) te kennen gaf dat “*de film in ons land in een dergelijk evolutiestadium is gekomen dat een herziening nodig is van het budget*”, verhoogde Van Mechelen in navolging hiervan de filmbegroting nogmaals tot 24 miljoen BEF.¹² Bovendien verkondigde de minister dat het zijn bedoeling was het budget “*geleidelijk op te drijven tot het bedrag van de subsidies aan het toneel, de lyrische kunst en de muziek bereikt wordt*”.¹³ Hiermee raakte van Mechelen een gevoelige snaar, want deze vergelijking werd ook vaak gemaakt door vertegenwoordigers van de filmsector in hun kritiek op het te geringe filmbudget.¹⁴ Aangezien de andere cultuursectoren op een langere subsidiëringstraditie konden bogen en minder geassocieerd werden met hun commerciële facetten dan dat dit bij het filmmedium het geval was, had het filmbudget inderdaad te kampen met een achterstand. Zo was het budget voor de ondersteuning van de Gentse en Antwerpse opera in 1972 54,9 miljoen BEF, meer dan het dubbele van het filmbudget.¹⁵ Nadat Chabert kort de ministerportefeuille van Cultuur beheerde, verscheen De Backer in 1974 op het toneel. Als laatste in de reeks CVP-ministers van Cultuur onderstreepte De Backer ook herhaaldelijk de christendemocratische culturele en opvoedende visie op het filmmedium, dat zij zag als een “*element van volksontwikkeling. Elke vorm van kunst moet ten slotte uitmonden in volksontwikkeling*”.¹⁶ Zij kondigde aan een extra inspanning te willen

---

⁸ M. Goossens, *Ontstaan en groei van het Vlaams parlement: 1970-1995*, Kapellen, 1995.

⁹ M. Ruys, *Elslande, Renaat van*, in: *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging (NEVB)*, Tielt, 1998, pp. 1064-1065.

¹⁰ M. Ruys, Chabert, Jos, in: *NEVB*, Tielt, 1998, p. 710; N. Wouters & P. Gunst, Mechelen, Frans van, in: *NEVB*, Tielt, 1998, pp. 2017-2018.

¹¹ Robbe De Hert, interview met de auteur, Antwerpen, 2 oktober 2013. Roland Verhavert, interview met de auteur, Torhout, 5 februari 2013. Ondanks de positieve reacties vond de sector het budget echter nog steeds te gering, ook al omdat het filmbudget aan Franstalige kant in die jaren steeds hoger lag.

¹² Rijksarchief Beveren (RAB), V14 Archief Media en Film 2004 (V14), nr. 8: Commissievergadering (CV), 6 mei 1971.

¹³ RAB, V14, nr. 9: CV, 24 oktober 1972.

¹⁴ Zie bv. UA, AJVL: Memorandum betreffende de hoofdlijnen in de problematiek van de Vlaamse film, opgesteld door de Nationale Bond der Belgische Filmproducenten, 1974.

¹⁵ Archief Vlaams Parlement, Cultuurraad voor de Nederlandse Cultuurgemeenschap, Begroting van de Culturele Zaken van de Nederlandse cultuurgemeenschap voor het begrotingsjaar 1972, Sector Nederlandse cultuur, 9 juni 1972.

¹⁶ J.-P. Wauters, Minister De Backer. Alles onder cultuur groeperen, in: *Film en Televisie*, jg. 19, 1974, nr. 209, p. 6.

leveren voor de film, “*allereerst omdat dit medium een aanzienlijk aantal mensen interesseert*”. Hierbij benadrukte zij wel dat “*wat wij doen voor de film, niet ten nadele mag uitvallen van de andere takken. Opera en toneel moeten nu echt niet gaan lijden onder het feit dat wij iets wensen te doen voor de film*”.

Hoewel het cultuurbudget onder haar ministerschap zowel in absolute als in relatieve cijfers inderdaad verhoogde, haalde de filmsector hier niet onmiddellijk profijt uit. Bij De Backers eerste cultuurbegroting in 1975 steeg het filmbudget tot 37,5 miljoen BEF, maar deze stijging kwam integraal door de overheveling van 8,95 miljoen BEF vanuit de filmbegroting van Nationale Opvoeding. De grote stijging van het filmbudget tot 59,5 miljoen BEF in (het verkiezingsjaar) 1977 werd dan weer gecompenseerd door de forse dalingen in 1978 en 1979. Ondanks de vooruitzichten die van Mechelen had vooropgesteld, groeide de budgettaire achterstand van film ten opzichte van opera en theater gedurende de jaren 1970. Opera en theater kregen ongeveer het drievoudige van film, en voor muziek liep dit op tot het vijfvoudige. Wanneer men de subsidie per bereikte toeschouwer mee in rekening zou brengen, zou deze discrepantie uiteraard nog een stuk groter uitvallen. Dat film geen financiële prioriteit vormde binnen het cultuurbeleid van De Backer blijkt ook uit het aandeel van film in het totale kunstenbudget, dat bij haar aantreden in 1974 8,9% bedroeg tegenover 7,2% bij haar aftreden in 1981.¹⁷

Kritiek op het filmbeleid

Aanvankelijk werd het ingevoerde steunmechanisme met open armen onthaald door de Vlaamse audiovisuele sector. Tegelijk viel reeds van bij het begin de verzuiming te horen dat de intentie wel goed was, maar dat de hierboven geschetste financiële ondersteuning hier niet mee in verhouding stond. Deze klacht kwam niet enkel van individuele filmmakers en georganiseerde beroepsorganisaties, maar ook van de filmcommissie zelf.¹⁸ Naast het ontoereikende budget werden ook de administratieve rompslomp en de complexiteit van de betoelagingsaanvraag voortdurend gehekeld.¹⁹ Een betoelagingsprocedure besloeg in principe twaalf tot twintig weken, maar vertraging was hierbij eerder regel dan uitzondering. Tussen het gunstige advies van de filmcommissie voor *Hellegat* (1980, Patrick Le Bon) in 1977 en de handtekening van de minister onder het contract verliepen bijvoorbeeld dertien maanden, voor *Slachtvee* (1980, Patrick Conrad) was dit bijna twee jaar.²⁰ Deze lange wachtperiode kwam deels doordat de toelagen meestal allemaal in een keer werden toegekend net voor het begin van het budgetjaar.²¹ Bovendien liep de afhandeling van de dossiers vertraging op bij iedere regeringswissel, en dat waren er in de jaren 1970 heel wat.

De grootste remmende factor was de complexiteit van de procedure en de hieraan gerelateerde bevoegdheidsversnippering over de verschillende ministeries en administraties. Zo werd de wachtermijn vaak in belangrijke mate gerekt door de passage van het dossier bij de inspectie van financiën, die dikwijls problemen had met het hoge aandeel van de verstrekte subsidie op

---

¹⁷ De globale stijging in het budget voor Schone Kunsten kwam vooral ten goede aan de uitvoerende kunsten (van 76,4% van het kunstenbudget in 1977 tot 85,6% in 1981), theater voorop.

¹⁸ Voor enkele voorbeelden van gecentraliseerde klachten van het filmberoep over het beperkte filmbudget, zie: Universiteit Antwerpen (UA), Archief Joz Van Liempt (AJVL): Manifest voor een nationale politiek ter bevordering van de film, mei 1967; Memorie van Grieven betreffende de Belgische Film, opgesteld door het Coördinatie Comité voor de Belgische film, mei 1971; Memorandum betreffende de hoofdlijnen in de problematiek van de Vlaamse film, opgesteld door de Nationale Bond der Belgische Filmproducenten, 1974.

¹⁹ CRISP, Le secteur cinématographique en Belgique (I), in: *Courrier Hebdomadaire*, 1977, nrs. 768-769, pp. 26.

²⁰ Zie ook P. Le Bon, De Vlaamse film is jong en heeft daarom ruimte en zuurstof nodig, in: *De Vlaamse Gids*, jg. 67, 1983, nr. 6, p. 32-33.

²¹ Zo was in 1977 het filmbudget reeds in maart uitgeput, waarna alle volgende positieve commissieadviezen gezamenlijk op een lijst werden gezet voor het budget van 1978. RAB, V14, nr. 14: CV, 4 maart 1977.

het totale filmbudget. In 1975 leidde de dissonantie tussen de verschillende departementen tot een kleine crisis toen de staatssecretaris van Begroting Gaston Geens (CVP) de financiële steun aan filmprojecten eigenhandig tegenhield.²² Toen er zich in 1977 eenzelfde situatie voordeed onder staatssecretaris van Begroting Mark Eyskens (CVP), leidde dit tot luide protesten vanwege de filmsector (cf. infra).

De sector klaagde niet enkel de administratieve omslachtigheid en politieke afhankelijkheid aan, maar tevens de gepercipieerde algemene politieke desinteresse.²³ Cineast Patrick Le Bon vatte het in 1983 als volgt samen: “*Het is een vaststaand feit dat de overheid, sedert de oprichting van de eerste filmcommissie in 1964, weinig of geen belangstelling heeft laten blijken voor dit cultuurbuitenbeentje.*”²⁴ Het non-prioritaire karakter van film kwam bijvoorbeeld tot uiting in de laksheid met betrekking tot de vervanging van de eerste filmcommissie.²⁵ Hoewel het KB voorschreef dat de leden van de filmcommissie voor zes jaar benoemd waren en dat deze benoeming slechts eenmaal hernieuwbaar was, bleef de eerste commissie in functie tot 1978. Pas na de filmprotesten in 1977 werd er werk gemaakt van de vervanging.

De kritiek op de politieke desinteresse vertaalde zich ook in kritiek op het gebrek aan visie binnen het filmbeleid. Een vaak terugkerend voorbeeld hiervan betrof het uitblijven van een geïntegreerd filmproductiebeleid waarbinnen ook de Belgische Radio- en Televisieomroep (BRT) een duidelijke en verantwoordelijke rol zou opnemen. Hoewel de publieke omroep wel degelijk een belangrijke rol speelde in de Vlaamse filmwereld, was er, in tegenstelling tot buitenlandse voorbeelden, van een (door de overheid opgelegd) structureel filmproductiebeleid bij de BRT geen sprake.²⁶ Daarnaast kregen ook de promotie, distributie en exploitatie van Vlaamse films veel te weinig aandacht in het filmbeleid.

Het gebrek aan visie was volgens de sector evengoed van toepassing op het concrete betoelagingsbeleid van de filmcommissie. Een belangrijke factor hierbij was dat de filmcommissie de transparantie van en communicatie over haar werking nooit echt als een prioriteit beschouwde. Hoewel in het KB van 1964 voorgeschreven stond dat de adviezen van de filmcommissie in het bulletin van het ministerie van Nationale Opvoeding en Cultuur dienden te verschijnen, gebeurde dit niet.²⁷ Het filmmagazine *Film en Televisie* noemde de werkzaamheden van de commissie daarom “*geheimzinnig: geen mededelingen aan de pers, geen informatie naar buiten*”.²⁸

Ten slotte was er de terugkerende klacht dat de commissieleden misschien wel een algemeen beeld hadden van welke richting zij uit wilden met de Vlaamse cinema, maar dat zij geen voeling hadden met de praktijk van het filmmaken.²⁹ Dit weerspiegelde zich in het overwicht aan filmcritici die in de commissie zetelden en het feit dat er zelden leden met een achtergrond in de filmproductie waren. Deze kritiek werd er niet minder op toen vanaf de aanstelling van de tweede filmcommissie in 1978 het cultuurpact zijn invloed liet gelden. Cineast Harry Kümel hekelde de aanstelling “*volgens politieke kleur, maar niet vanuit hun*

---

²² W. De Poorter, 10 jaar Vlaamse filmproductie (1976-1985), in: *Ons Erfdeel*, jg. 29, 1986, nr. 4, p. 535. Dit herhaalde zich in 1977 onder staatssecretaris van Begroting Mark Eyskens en ook later waren er nog problemen op dit vlak, zie bv. RAB, V14, nr. 16: CV, 8 juni 1979.

²³ Roland Verhavert (interview met de auteur, Torhout, 5 februari 2013) verwoordde het als volgt: “*Geen enkele minister, van welke politieke kleur ook, was echt geïnteresseerd in film.*”

²⁴ P. Le Bon, De Vlaamse film is jong [...], p. 31.

²⁵ J.-P. Wauters, Joz Van Liempt. Tien jaar geleden was er niets, nu is Vlaamse film een begrip geworden, in: *Film en Televisie*, jg. 19, 1974, nr. 209, pp. 8-10.

²⁶ G. Weemaes, De Vlaamse televisie als gangmaker van de film in Vlaanderen, in: *Vlaanderen*, jg. 37, 1988, nr. 2, pp. 118-120.

²⁷ Voor een typerende discussie binnen de commissie over haar transparantie, zie RAB, V14, nr. 16: CV, 30 maart 1979.

²⁸ J.-P. Wauters, Joz Van Liempt [...], p. 8.

²⁹ I. Nelissen, 's Lands filmbeleid. Na 14 jaar Vlaams filmbeleid, in: *Andere Sinema*, jg. 2, 1979, nr. 5, p. 5.

kennis. *Dan begin ik toch te twijfelen aan hun kennis.*”³⁰ De commissie werd volgens cineast-producent Roland Verhavert dan ook voortdurend “*onbegrip en een gebrek aan kennis*” verweten.³¹

Het Vlaamse filmproductiebeleid stond met andere woorden niet enkel op budgettair vlak ver verwijderd van het oorspronkelijke idee van een autonoom en efficiënt filmfonds. Het overheidsbeleid was dan wel gericht op het stimuleren van creativiteit en vernieuwing, het zorgde ook vaak voor een afremming ervan. Het hortende filmbeleid zette het cultureel tijdschrift *Ons Erfdeel* er toe aan iedere filmrealisatie in Vlaanderen een “*ontmoedigende onderneming*” te noemen, “*waarvoor nog slechts idealistische filmfreaks hun hachje wagen.*”³² Aangezien het KB van 1964 oorspronkelijk ‘slechts’ bedoeld was als een overgangsmaatregel in afwachting van een slagkrachtiger systeem, werd voortdurend uitgekeken naar een structurele filmbeleidshervorming.

Van een nationaal filmfonds...

Zowel de sector als de filmcommissie waren ervan overtuigd dat de oplossing voor op zijn minst een deel van de problemen school in de oprichting van een autonoom filmfonds, met een veel beperktere inkapseling in de overheidsadministratie. Er werden in de loop der jaren dan ook diverse initiatieven in die richting ondernomen. Reeds in 1966 bliezen Jean-Claude Batz en diens ‘Coördinatiecomitee voor de Belgische Film’ het overleg omtrent een Belgisch Filminstituut nieuw leven in. Nadat de Vlaamse onderhandelaars enkele jaren ervoor het overleg hadden ondermijnd door in alle discretie een eigen steunsysteem uit te werken, werd er deze keer wel rekening gehouden met de Vlaamse grieven. Voorzitter van de filmcommissie en spilfiguur bij de totstandkoming van het KB van 1964 Joz Van Liempt waakte hier nauwgezet over en vatte in een brief aan Batz de “*tweetevoudige conditio sine qua non*” nog eens samen:

“1) *De volkomen vrijwaring van het principe van de kulturele autonomie;*
2) *De mogelijkheid voor de Vlaamse kineasten om te kunnen co-producen met Nederland, door een hulpverlening van onze kant die gemakkelijk kan geassocieerd worden aan het aldaar fungerende stelsel van het productiefonds.*”³³

De onderhandelingen leidden in mei 1967 tot de publicatie van een breed gedragen ‘Manifest voor een nationale politiek ter bevordering van de film’.³⁴ Dat de Vlaamse onderhandelaars bereid waren om hun eigen Vlaamse steunsysteem op te geven ten voordele van een nationaal filminstituut, had voornamelijk een economische motivatie. Het filmbeleidsbudget zou immers een veelvoud zijn van waar men nu over beschikte, onder andere door de samenvoeging van de over de departementen Cultuur en Economie verspreide filmmiddelen. Bovendien waren de Vlaamse onderhandelaars er van overtuigd dat een unitair ‘Fonds voor de Cinematografische Expansie’ deze keer wel zou kunnen bestaan “*zonder het dynamisme en de eigen verlangens van elk der twee culturele gemeenschappen tekort te doen.*”³⁵ Parallel met dit initiatief raakte in januari 1968 bekend dat het ministerie van Economische Zaken een ‘Nationaal Fonds voor Filmproductie’ wilde oprichten. Er zouden hierdoor ruimere kredieten beschikbaar komen (60 miljoen BEF per jaar), maar de filmbevoegdheid zou tevens

³⁰ Harry Kümel in het tv-programma *Ijsbreker*, aflevering 6: *Film of geen film* (uitgezonden op de BRT, 8 juni 1983).

³¹ Roland Verhavert, interview met de auteur, Torhout, 5 februari 2013.

³² W. De Poorter, Kümel verfilmt Lampo, in: *Ons Erfdeel*, jg. 20, 1977, nr. 1, 161.

³³ UA, AJVL: Brief van Joz Van Liempt aan Jean-Claude Batz, 21 april 1967.

³⁴ UA, AJVL: Manifest voor een nationale politiek ter bevordering van de film, mei 1967.

³⁵ UA, AJVL: Map Coördinatiecomité Belgische Film, Nota ter vrijwaring van het principe van de kulturele autonomie in het beheer en de werking van het ‘Fonds voor de Cinematografische Expansie’, 15 februari 1968.

uit de handen van de ministers van Cultuur genomen worden. Toenmalig minister van Nederlandse Cultuur Renaat Van Elslande, die mee aan de wieg had gestaan van het KB van 1964, was niet geneigd dit te laten gebeuren. Het voorstel werd aan de Commissie Film, Radio en Televisie van de Kultuurraad voor Vlaanderen voorgelegd, die enerzijds ook voorstander was om film bij cultuur te houden, maar anderzijds de mogelijkheid om een filmfonds te realiseren niet onbenut wilde laten.³⁶ Daarom drong zij aan op een samenwerking en functieverdeling tussen het ministerie van Cultuur en het ministerie van Economie.³⁷ De moeite voor beide initiatieven bleek echter tevergeefs, want begin februari 1968 viel de Belgische regering over het hete communautaire hangijzer van 'Leuven Vlaams'. De politieke aandacht was gericht op de taalkundige splitsing van de Leuvense universiteit en in het kielzog daarvan op de splitsing van de politieke partijen zelf. In dergelijk klimaat verdwenen de plannen voor een nationaal georganiseerd filmfonds naar de achtergrond. Onrechtstreeks zorgden de politieke tegenstellingen tussen Vlamingen en Franstaligen er dus voor dat van een krachtdadige filmbeleidsomwenteling niets in huis kwam. Toch bestond er goede hoop dat de gedane werkzaamheden resultaten zouden opleveren.³⁸ Na de regeringswissel nam de nieuwe minister van Cultuur Frans van Mechelen immers de kabinetschef van van Elslande, Johan Fleerackers, over. In april 1969 riep van Mechelen een werkgroep in het leven die concrete voorstellen diende voor te bereiden ter oprichting van een 'Filmproductiefonds'.³⁹ De basisprincipes waren opnieuw dat de beide ministers van Cultuur voorgedijministers zouden zijn van een fonds dat een tweeledige structuur zou kennen en dat de verspreide middelen ter ondersteuning van de filmproductie zou samenbrengen.⁴⁰ Intussen werden de plannen voor een volwaardige culturele autonomie binnen het Belgisch staatsbestel echter steeds concreter, waardoor het draagvlak voor een nationaal filmfonds in politieke kringen verkleinde. Dit was ook de reden waarom de Vlaamse Cultuurraad negatief oordeelde over het voorstel van wet tot oprichting van een 'Belgisch Nationaal Filminstituut', in september 1969 ingediend door senator Jean Bascour (PVV).⁴¹

... naar een Vlaams filmfonds

De beleidsactoren zagen een filmbeleidshervorming dan ook meer en meer binnen een exclusief Vlaamse context. Zo werd midden 1970 de mogelijkheid bestudeerd om de bestaande filmcommissie als een soort emanatie of verlengstuk van de Hoge Raad voor Nederlandstalige Filmcultuur te laten fungeren en zo een grotere onafhankelijkheid te geven.⁴² Hiertoe werd een wetsontwerp tot instelling van een 'Filmexpansiefonds' opgesteld door een werkgroep van de Hoge Raad.⁴³ De besprekingen werden echter gestaakt met het oog op de eerste staatshervorming van 1970-1971, die de oprichting van de cultuurgemeenschappen in België realiseerde. Hierdoor was er niet langer een akkoord van de Franstaligen nodig om een volwaardig Vlaams filmfonds te installeren. Het vroegere communautaire obstakel was dus uit de weg geruimd en in principe lag de weg naar een Vlaams filmfonds open. De constellatie van een nationaal georganiseerd filmorgaan

³⁶ UA, AJVL: Kultuurraad voor Vlaanderen, Commissie Film, Radio en Televisie, vergadering 12 januari 1968.

³⁷ UA, AJVL: Oprichting nationaal fonds voor filmproductie, Nota, 22 januari 1968.

³⁸ UA, AJVL: Map Coördinatiecomité Belgische Film, Brief van Joz Van Liempt aan Johan Fleerackers, 20 juni 1968.

³⁹ UA, AJVL: Brief van Joz Van Liempt aan Frans Van Mechelen, 17 april 1969.

⁴⁰ UA, AJVL: Basisprincipes "Productiefonds", 10 juni 1969.

⁴¹ Archief Belgische Senaat, Buitengewone zitting 9 september 1968, Voorstel van wet tot oprichting van een Belgisch Nationaal Filminstituut.

⁴² RAB, V14, nr. 7: CV, 11 juni 1970. De Hoge Raad voor Nederlandstalige Filmcultuur diende de minister te adviseren over het ruimere filmbeleid. Eind 1972 werd een einde gesteld aan haar activiteiten. Zie G. Willems, 'Tot bevordering van de Nederlandstalige filmcultuur' [...], pp. 270-271.

⁴³ RAB, V14, nr. 9: CV, 13 juli 1972.

werd nu volledig afgeschreven, niet in het minst door de filmcommissie. Zo uitte de commissie in 1977 bijvoorbeeld haar ongenoegen ten opzichte van een ‘Memorandum over het filmbedrijf in België’ vanwege de Belgische Syndikale Kamer der Cinematografie. De commissie oordeelde “*dat wij hier te maken hebben met een zoveelste poging van francofone zijde om de filmmaterie te onttrekken aan de cultureel autonome instellingen en terug te brengen naar een Belgisch unitaire organisatie.*”⁴⁴

De oprichting van een Vlaams filmfonds bleek echter moeilijker dan verwacht. Op aansturen van van Mechelen werd in 1972 een interdepartementaal comité opgericht om de creatie van een ‘Productiefonds voor de Creatieve Films’ voor te bereiden.⁴⁵ Bij deze besprekingen werden ook diverse andere filmproblematieken betrokken, zoals de exploitatie van de zalen en de detaxatie. Een rapport met conclusies van het comité werd voorgelegd aan de ministerraad, maar een regeringscrisis over de corruptie binnen de toenmalige Regie voor Telegraaf en Telefoon (het ‘RTT-schandaal’) zorgde ervoor dat dit punt van de agenda verdween.⁴⁶ Begin 1973 diende Jean Bascour (PVV), die in 1969 nog over een ‘Belgisch Nationaal Filminstituut’ sprak, een voorstel van decreet tot oprichting van een ‘Nationaal Vlaams Filminstituut’ in bij de Cultuurraad voor de Nederlandse Cultuurgemeenschap.⁴⁷ Dit bleef zonder gevolg, maar toont aan dat er op politiek vlak een zeker draagvlak bestond om de Vlaamse filmsituatie vooruit te helpen. In 1973 werd Jos Chabert minister van Cultuur, en ook zijn kabinet bleek positief te staan tegenover de oprichting van een productiefonds.⁴⁸ Joz Van Liempt en Paul Rock, directeur-generaal binnen het ministerie voor Nationale Opvoeding en Nederlandse Cultuur, werkten dan ook verder aan de voorbereiding van een autonoom Vlaams ‘Produktiefonds’, maar ook deze keer werden er geen resultaten geboekt.⁴⁹ De eerste tien jaar na het KB van 1964 waren met andere woorden gekenmerkt door een veelheid aan hervormingsplannen die alle op een sisser uitliepen.

Fondsplannen onder De Backer

Intussen klonk de roep om een slagkrachtiger filmbeleid in de vorm van een autonoom filmfonds steeds luider. Zo besloot een speciaal tijdschriftnummer van *Film en Televisie* rond de Belgische filmsituatie in oktober 1974 met een niet mis te verstane oproep om “*zo spoedig mogelijk een ‘Produktiefonds’ op [te] richten dat de beschikking krijgt over jaarlijks 100 miljoen basiskrediet*”.⁵⁰ In navolging van dergelijke verzuchtingen beloofde minister van Cultuur De Backer van bij het begin van haar eerste ambtstermijn in 1974 om een zogenaamd ‘Filmexpansiefonds’ te creëren. De Backer wilde de middelen uit de departementen Cultuur en Economie samenbrengen en efficiënter beheren. Voor een verfondsing tot een volledig autonoom filmfonds, waarbij de politieke invloed sterk werd ingeperkt, was de minister echter niet te vinden.⁵¹

De Backer bleef niet bij de pakken zitten en vroeg aan Van Liempt om de laatste hervormingsplannen opnieuw boven te halen en te actualiseren. Na een Staten-Generaal van

---

⁴⁴ RAB, V14, nr. 14: CV 28 oktober 1977. Voor een gelijkaardige reactie naar aanleiding van de eventuele oprichting van een “coördinatiecentrum van de Belgische film”, zie RAB, V14: nr. 14, CV 6 mei 1977.

⁴⁵ RAB, V14, nr. 9: CV, 9 juni 1972. In dit comité zetelden vertegenwoordigers van de ministers van Binnenlandse Zaken, Economische Zaken, Nederlandse Cultuur en Franse Cultuur, evenals van de Vice-Eerste Minister. Zie ook RAB, V14, nr. 9: CV, 13 juli 1972 en CV, 15 september 1972.

⁴⁶ RAB, V14, nr. 10: CV, 14 juni 1973.

⁴⁷ Archief Vlaams Parlement: Cultuurraad voor de Nederlandse Cultuurgemeenschap, stuk 66 (zittingsjaar 1972-1973), Voorstel van decreet tot oprichting van een Nationaal Vlaams Filminstituut, 12 januari 1973.

⁴⁸ RAB, V14, nr. 10: CV, 8 juni 1973.

⁴⁹ RAB, V14, nr. 10: CV, 14 juni 1973.

⁵⁰ Redactie, Tien jaar subsidiebeleid in Vlaanderen’, in: *Film en Televisie*, jg. 19, 1974, nr. 209, p. 4. Het bedrag van 100 miljoen BEF was wellicht gebaseerd op de hoogte van het filmbudget dat circuleerde bij de plannen rond een Belgisch Filminstituut aan het begin van de jaren 1960.

⁵¹ J.-P. Wauters, Minister De Backer [...], p. 7.

de Vlaamse film in het kasteel van Steenokkerzeel resulteerde dit in een ontwerp dat op 11 juni 1975 onderschreven werd door de verschillende geledingen van het filmvak. Ook kwam er de formele belofte van De Backer om het productiefonds effectief op te starten. Op korte tijd stond men plots heel dicht bij een doorbraak, maar toch werd het ontwerp van decreet uiteindelijk niet verder behandeld. Dit lag gedeeltelijk aan de tegenwerking vanuit het ministerie van Economische Zaken, dat volgens Van Liempt wilde “*vasthouden aan een laatste stukje unitair filmbeleid*”.⁵² Daarnaast was het zo dat in de zomer van 1975 de BRT een aantal Vlaamse films uitzond die bij een gedeelte van het kijkerspubliek slecht overkwamen. Dit was voornamelijk omwille van enkele blootscènes zoals die in *Mira* (1971, Fons Rademakers), *Verloren maandag* (1973, Luc Monheim) en *Het Dwaallicht* (1973, Frans Buyens).⁵³ Hierdoor wilde minister De Backer de storm eerst wat laten luwen alvorens initiatief te nemen op filmbeleidsvlak.⁵⁴ Ten slotte waren er ruimere politieke moeilijkheden die de oprichting van een filmfonds ondermijnden, zoals het herhaaldelijk vallen van de Belgische regering, al dan niet over communautaire tegenstellingen.⁵⁵ Volgens de filmsector was het echte probleem echter de algemene politieke desinteresse voor film. Zo argumenteerde cineast Harry Kümel dat de politieke problemen als een excuus werden gebruikt voor het uitblijven van een filmbeleidshervorming. Indien de regeringscrisisen de oorzaak zouden zijn, zo luidde zijn redenering, zou er in België simpelweg niets gebeuren. “*Het heeft te maken met interesse, wie is er geïnteresseerd. Wie is gebaat bij het handhaven van het status quo, wie profiteert er?*”⁵⁶ Het tweede deel van Kümels citaat verwees dan weer naar de producenten, die zich kort na de consensus in 1975 begonnen te verzetten tegen het plan van een productiefonds doordat het fungerende systeem (een a priori subsidie bij het ministerie van Cultuur en een a posteriori subsidie via het ministerie van Economische Zaken) hen uiteindelijk niet zo slecht uitkwam.⁵⁷ Het parallelle subsidiesysteem in de Franse Gemeenschap had met gelijkaardige kritieken af te rekenen als het Vlaamse systeem, maar ten zuiden van de taalgrens ontstond vanaf 1975 een soort officieus complementair filmbeleid. Er werden zogenaamde ‘productie-ateliers’ ingericht, sommige door een politieke zuil, andere door een filmschool, en nog andere als een lokaal initiatief. Deze ateliers ondersteunden de productie van korte en middellange films in diverse genres. Na verloop van tijd werden de productie-ateliers ook officieel opgenomen in het filmbeleid van de Franse Gemeenschap, waardoor zij op regionaal niveau structureel ondersteund werden. In Vlaanderen ontbrak een dergelijk initiatief, zowel vanuit de sector als vanuit de politiek, waardoor de kritiek op het Vlaamse filmbeleid aanzwol. Toen staatssecretaris van Begroting Mark Eyskens (CVP) in 1977 enkele filmbetoelagingsdossiers blokkeerde, was de maat vol. Filmmakers en filmstudenten protesteerden tegen het mank lopende filmbeleid door de burelen van het ministerie van Nederlandse Cultuur te bezetten.⁵⁸ De Backer beloofde de problemen aan te pakken. De geblokkeerde gelden kwamen vrij en in september 1978 werd een nieuwe filmcommissie benoemd. Dat dit verre van substantiële ingrepen waren, klaagde onder andere toenmalig commissielid Ivo Nelissen aan: “*Er zal ten hoogste een verschuiving*

⁵² J. Van Liempt, Twintig jaar Vlaams filmbeleid, in: *Open Deur*, 1982, nrs. 4 & 5, p. 89.

⁵³ Ook in de documentaire *Janssen en Janssens draaien een film* (1990, Robbe De Hert & Luc Pien) wordt hierop gewezen.

⁵⁴ UA, AJVL: Twintig jaar Vlaams filmbeleid, opgesteld door Joz Van Liempt ter gelegenheid van de vergadering over de Vlaamse film op 10 mei 1982.

⁵⁵ RAB, V14, nr. 16: CV, 2 februari 1979.

⁵⁶ Harry Kümel in het tv-programma *Ijsbreker*, aflevering 6: *Film of geen film* (uitgezonden op de BRT, 8 juni 1983).

⁵⁷ Zie in dit verband ook M. Holthof en M. Ruyters, *Het wonderlijke jaar van de Vlaamse film*, Berchem, 1980, pp. 64-68.

⁵⁸ RAB, V14, nr. 14: CV, 22 augustus 1977.

tussen gegadigden en afgewezen indieners van projecten kunnen plaats hebben, maar het wantrouwen zal blijven bestaan want met enige vernieuwing van beleid heeft dat niets te maken."⁵⁹ Belangrijker was wellicht dat De Backer ook trachtte de in 1972 ter ziele gegane Hoge Raad voor Nederlandstalige Filmcultuur te herinstalleren, maar dit plan werd vroegtijdig afgevoerd door de regeringscrisis omtrent het Egmontpact.⁶⁰ Er kwamen vervroegde verkiezingen en een lange formatieronde, gedurende dewelke geen initiatief kon genomen worden.

Omstreeks dezelfde tijd werd minister De Backer gestimuleerd om het filmbeleid te herdenken door uitzonderlijke filmbelangstelling vanuit politieke hoek. De parlementariër Simon Février (PVV) diende op 15 mei 1979 bij de Cultuurraad een voorstel van decreet in tot oprichting van een 'Nationaal Vlaams Filmfonds'.⁶¹ Op 9 oktober was het de beurt aan André De Beul (VU), die pleitte voor de oprichting van een 'Filmproductiefonds'.⁶² Deze voorstellen werden door de sector weliswaar sympathiek bevonden, maar toonden tegelijk weinig voeling met de concrete Vlaamse filmsituatie.⁶³ Niettemin stimuleerden ze De Backer om de filmfondsplannen opnieuw op te rakelen en een ad hoc 'Contactcommissie voor de film' op te richten met vertegenwoordigers uit de filmsector.

De contactcommissie bereidde twee decreten voor, een ter oprichting van een productiefonds, en een ander ter oprichting van een adviesraad voor het ruimere film(cultuur)beleid. Hierbij werd het idee van een echt autonoom productiefonds verlaten, en zocht men eerder heil in een aanpassing van het bestaande wettelijk kader. Na alle mislukte filmfondservaringen hoopte men op die manier het politieke beslissingsproces te versnellen en inhoudelijk tot concrete resultaten te komen.⁶⁴ Alle afgevaardigden van de beroepsverenigingen gingen hiermee akkoord, doordat het nieuwe stelsel de functies van een productiefonds zo goed mogelijk zou ondervangen.⁶⁵ Een opvallend symbolisch element was dat de commissie zich bij de opmaak van de documenten voorstander toonde van *"zoveel mogelijk het woord 'Nederlandstalig' te vervangen door 'Vlaams'."*⁶⁶ Dit was in overstemming met de veranderende Belgische staatsstructuur en de groeiende Vlaamse autonomie, waarbij na de tweede staatshervorming van 1980 de 'Nederlandse cultuurgemeenschap' werd omgedoopt tot de 'Vlaamse gemeenschap'.

Op 12 mei 1981 waren de filmbesprekingen afgerond, wat resulteerde in een einddocument dat enkele dagen later door de Vlaamse executieve werd goedgekeurd. De filmfondsplannen stonden nu nog dichter bij een doorbraak dan in 1975. In een brief aan minister De Backer sprak Van Liempt zijn hoop uit dat *"de wisselvalligheden van de politieke praxis de stemming van deze dekreten in de Vlaamse raad niet al te lang zullen belemmeren"*.⁶⁷ Dit bleek evenwel exact opnieuw het geval te zijn. In september 1981 passeerde de tekst nog via de Raad van

⁵⁹ I. Nelissen, 's Lands filmbeleid. Na 14 jaar Vlaams filmbeleid, in: *Andere Sinema*, jg. 2, 1979, nr. 5, p. 5.

⁶⁰ RAB, V14, nr. 16: CV, 2 februari 1979. Het breed georganiseerde Vlaamsgezinde protest tegen de staatshervormingsplannen van het zogenaamde Egmontpact (1977) leidde niet enkel tot de val van de regering-Tindemans II, maar ook tot een afscheuring van de radicale vleugel van de Volksunie, die zich al gauw groepeerde tot het Vlaams Blok. E. Witte, *Geschiedenis van de Vlaamse beweging: periode vanaf 1945*, in: *NEVB*, Tielt, 1998, pp. 78-81.

⁶¹ Archief Vlaams Parlement, Cultuurraad voor de Nederlandse Cultuurgemeenschap, stuk 55 (B.Z. 1979), Voorstel van decreet tot oprichting van een Nationaal Vlaams Filmfonds, 15 mei 1979.

⁶² Archief Vlaams Parlement: Cultuurraad voor de Nederlandse Cultuurgemeenschap, stuk 85 (B.Z. 1979), Voorstel van decreet houdende oprichting van een Filmproductiefonds, ingediend door André De Beul, 9 oktober 1979.

⁶³ UA, AJVL: Twintig jaar Vlaams filmbeleid, opgesteld door Joz Van Liempt ter gelegenheid van de vergadering over de Vlaamse film op 10 mei 1982.

⁶⁴ UA, AJVL: map Contactcommissie 1980-1981, Brief van Van Liempt aan van Elslande, 14 juli 1980.

⁶⁵ UA, AJVL: map Contactcommissie 1980-1981, Vergadering Contactcommissie 17 april 1980.

⁶⁶ UA, AJVL: map Contactcommissie 1980-1981, Vergadering Contactcommissie 29 mei 1980.

⁶⁷ UA, AJVL: map Contactcommissie 1980-1981, Brief van Van Liempt aan De Backer, 21 mei 1981.

State, maar later dat jaar veegde een nieuwe communautair geïnspireerde regeringscrisis (over de financiering van de Waalse staalindustrie) andermaal de goede voornemens van tafel.

Besluit

Toen na de verkiezingen van november 1981 de cultuurbevoegdheid na een jarenlange christendemocratische dominantie in handen kwam van de liberalen, wilde de nieuwe minister Karel Poma het onder De Backer bereikte akkoord niet meer doorvoeren. Alle goede intenties ten spijt kon De Backer na bijna acht jaar cultuurbevoegdheid hierdoor erg weinig filmbeleidsrealisaties voorleggen. De enige wezenlijke verandering in het filmbeleid onder De Backer zat vervat in het omroepdecreet van 28 december 1979, dat de BRT toeliet om als coproductiepartner op te treden voor langspeelfilms.⁶⁸ Dit hield echter geen enkele bestedingsverplichting voor de openbare omroep in, zoals dit in vele andere Europese landen en regio's wel het geval was.⁶⁹ In deze context hoeft het niet te verwonderen dat de kritiek op het filmbeleid er in de loop der jaren niet minder op werd. De ontgoocheling over het laatste mislukte hervormingsplan was dan ook groot, niet in het minst bij Van Liempt, die sinds begin de jaren 1960 de drijvende kracht achter de diverse pogingen tot vernieuwing was. In een artikel uit 1983 verzuchtte hij dat *“Rika De Backer weliswaar allerlei initiatieven [heeft] genomen om voorstellen van een coherent filmbeleid uit te denken. Dat heeft alleen maar geleid tot een indrukwekkende stapel documenten.”*⁷⁰

Aan plannen om het als overgangsmaatregel bedoelde KB van 1964 te vervangen was er inderdaad geen gebrek. Dit blijkt alleen al uit de veelheid aan namen die in de loop der jaren voor het nieuw op te richten filmorgaan circuleerden: Belgisch Filminstituut, Fonds voor de Cinematografische Expansie, Belgisch Nationaal Filminstituut, Nationaal Fonds voor Filmproductie, Nationaal Vlaams Filminstituut, Nationaal Vlaams Filmfonds, Filmproductiefonds, Productiefonds, Filmexpansiefonds, Productiefonds voor de Creatieve Films ... Hierbij is het enigszins ironisch dat het Vlaamse streven naar meer autonomie, dat er in 1964 in slaagde een Vlaams filmsteunmechanisme te introduceren, via de ruimere communautaire ontwikkelingen vaak een onrechtstreeks remmende factor bleek voor een hervorming van het Vlaamse filmbeleid. In die zin vinden we hier een toepassing van de door Jan Romein gemunte wet van de remmende voorsprong, die stelt dat een bepaalde voorsprong verdere innovatie op dat vlak ontmoedigt.⁷¹ Achteraf beschouwd kan men argumenteren dat indien de Vlaamse onderhandelaren in 1963-1964 minder halsstarrig hadden vastgehouden aan hun eis tot culturele autonomie, dit ten gunste geweest zou zijn van de evolutie van het filmbeleid in Vlaanderen. Terugblikkend maakte ook Van Liempt zelf deze bedenking.⁷² Indien het Belgisch Filminstituut immers als een nationale instelling opgericht was, dan zou het in de daaropvolgende jaren vanzelf taalkundig opgesplitst zijn door de (cultuur)politieke evoluties, niet in het minst door de staatshervormingen van 1970 en 1980. Op die manier zou het door de sector gevraagde autonoom filmfonds waarschijnlijk veel vroeger gerealiseerd zijn dan in 2002 (toen het Vlaams Audiovisueel Fonds in werking trad), iets wat men in 1964 uiteraard niet kon voorzien.

Bibliografie

---

⁶⁸ Archief Vlaams Parlement: Bz 1979, stuk 14, nr. 15, Decreet houdende het statuut van de Belgische Radio en Televisie, Nederlandse Uitzendingen, 19 december 1979.

⁶⁹ Zie in dit verband ook Ph. Meers & L. Desmet, *Film: van concurrent tot paradepaardje*, in A. Dhoest & H. Van den Bulck, *Publieke televisie in Vlaanderen: Een geschiedenis*, Gent, 2007, pp. 319-323.

⁷⁰ J. Van Liempt, Over Vlaamse film gesproken, in: *Film en Televisie*, jg. 28, 1983, nrs. 314-315, p. 23.

⁷¹ J. Romein, *Het onvoltooid verleden: cultuurhistorische studies*, Amsterdam, 1937.

⁷² J. Van Liempt, *Kanttekeningen bij het Koninklijk Besluit van 10 november 1964: waarom en hoe het tot stand kwam*, in: P. Geens, *Naslagwerk van de Vlaamse film*, Brussel, 1986, p. 19.

- Chabert, J. (1974). Algemene beleidsnota inzake Nederlandse Cultuur. *Open Deur*, VI(2), 38.
- CRISP. (1977). Le secteur cinématographique en Belgique (I). *Courrier Hebdomadaire*(768-769).
- De Pauw, W. (2005). *Minister dixit: een geschiedenis van het Vlaamse cultuurbeleid*. Leuven: Garant.
- De Pauw, W. (2007). *Absoluut modern: Cultuur en beleid in Vlaanderen*. Brussel: VUBPress.
- De Poorter, W. (1977). Kümel verfilmt Lampo. *Ons Erfdeel*, 20(1), 159-161.
- De Poorter, W. (1986). 10 jaar Vlaamse filmproductie (1976-1985). *Ons Erfdeel*, 29(4), 535-540.
- Goossens, M. (1995). *Ontstaan en groei van het Vlaams parlement: 1970-1995*. Kapellen: Pelckmans.
- Holthof, M., & Ruyters, M. (1980). *Het wonderlijke jaar van de Vlaamse film*. Berchem: EPO.
- Le Bon, P. (1983). De Vlaamse film is jong en heeft daarom ruimte en zuurstof nodig. *De Vlaamse Gids*, 67(6), 31-34.
- Marechal, J. (1987). *Het Vlaams kunstbeleid door de Vlaamse cultuurministers van 1974 tot begin 1986: Een politologische verkenning als bijdrage aan het debat over kunstpolitiek*. (Licentiaat), Rijksuniversiteit Gent, Gent.
- Meers, P., & Desmet, L. (2007). Film: van concurrent tot paradepaardje. In A. Dhoest & H. Van den Bulck (Eds.), *Publieke televisie in Vlaanderen: Een geschiedenis* (pp. 319-323). Gent: Academia Press.
- Nelissen, I. (1979). 's Lands filmbeleid. Na 14 jaar Vlaams filmbeleid. *Andere Sinema*, 2(5), 4-6.
- Redaktie, D. (1974). Tien jaar subsidiebeleid in Vlaanderen. *Film en Televisie*, 19(209), 4.
- Reynebeau, M. (1986, 24 juni). Cultuurbeleid is welzijnzorg: interview met Rika De Backer. *Knack*, 38.
- Romein, J. (1937). *Het onvoltooid verleden: cultuurhistorische studies*. Amsterdam: Querido.
- Ruys, M. (1998). Chabert, Jos. In R. de Schryver, B. de Wever, G. Durnez, L. Gevers, P. van Hees, & M. de Metsenaere (Eds.), *Nieuwe encyclopedie van de Vlaamse Beweging* (pp. 710). Tielt: Lannoo.
- Van Liempt, J. (1982). Twintig jaar Vlaams filmbeleid. *Open Deur*, 14(4 & 5), 80-93.
- Van Liempt, J. (1983). Over Vlaamse film gesproken. *Film en Televisie*, 28(314-315 (juli-augustus)), 20-23.
- Van Liempt, J. (1986). Kanttekeningen bij het Koninklijk Besluit van 10 november 1964: waarom en hoe het tot stand kwam. In P. Geens (Ed.), *Naslagwerk van de Vlaamse film* (pp. 14-26). Brussel: CIAM.
- Wauters, J.-P. (1974a). Joz Van Liempt. Tien jaar geleden was er niets, nu is Vlaamse film een begrip geworden. *Film en Televisie*, 19(209), 8-10.
- Wauters, J.-P. (1974b). Minister De Backer. Alles onder cultuur groeperen. *Film en Televisie*, 19(209), 6-7.
- Weemaes, G. (1988). De Vlaamse televisie als gangmaker van de film in Vlaanderen. *Vlaanderen*, 37(2), 118-120.
- Willems, G. (2014). *De constructie van een nationale cinema. Een onderzoek naar de rol van het filmproductiebeleid in het stimuleren van een Vlaamse identiteit (1964-2002)*. (Niet-gepubliceerd doctoraal proefschrift), UGent, Gent.
- Willems, G. (2015a). Adaptation policy: film policy and adaptations in Flanders (1964-2002). *Literature/Film Quarterly*, 43(1), 64-76.
- Willems, G. (2015b). 'Tot bevordering van de Nederlandstalige filmcultuur'. De invoering van een Vlaams filmproductiebeleid (1945-1965). *Wetenschappelijke Tijdingen*, 74(3), 258-279.

Wouters, N., & Gunst, P. (1998). Mechelen, Frans van. In R. de Schryver, B. de Wever, G. Durnez, L. Gevers, P. van Hees, & M. de Metsenaere (Eds.), *Nieuwe encyclopedie van de Vlaamse Beweging* (pp. 2017-2018). Tiel: Lannoo.